

Magyarországon 22 borvidék található. Közülük területi nagysága alapján a mátrai a második legnagyobb, a hegyvidékiek között pedig a legnagyobb a mintegy 7800 hektáros szőlőültetvényével. A Mátra déli lejtőjén helyezkedik el a Tarna- és a Zagyva-folyó által határolt sávon.

A borvidék központja Gyöngyös, ami egyúttal a Mátrába vezető túrák fontos kiinduló- és végpontja is. A város fekvésére jellemző, hogy ott található, „ahol a Nap és a hegy összeér”, ami azt jelenti, hogy a napfényes területet a Mátra hegycsúcsai védik az északi hideg levegő beáramlásától. A Mátrai Borvidék adja az ország szőlőbor exportjának több mint egyharmadát.

Gyöngyös a környező falvakkal képezi a Mátrai Borvidéket, de idetartozik még a Gödöllői-

A mátrai borvidék (1. rész)

Abasár, a Szent Anna-tó

domságban található Mogyoródi Hegyközség is. A Mátrai Borvidéken tevékenykedő borászok hegyközségekbe tömörültek, ezek a következők: Abasári, Markazi, Ecsédi, Gyöngyösi, Gyöngyöspatai, Gyöngyöstarjáni, Szücsi, Mogyoródi, Nagyrédei, Gyöngyössolymosi és Visontai Hegyközség.

A MÁTRAI BORVIDÉK TÖRTÉNETE

A Mátraalján a szőlőművelés régi időkre nyúlik vissza, a honfoglaló magyarok már szőlőkultúrát találtak itt. A szőlővel kapcsolatos első írásos emlék 1042-ből származik, ebben a mai Abasár határában lévő szőlőbirtokot említik. Jelentős változás volt, amikor Károly Róbert 1344-ben mezővárosi rangra emelte Gyöngyöst. Ez akkor azt is jelentette, hogy a gyöngyösi polgárok jogot kaptak arra, hogy a földjeiken termelt borokkal szabadon kereskedhessenek.

A török uralom alatt a város fejlődése megtorpant, de a szőlőkultúra megmaradt. A török megszállásnak annyi előnye volt, hogy ebben az időben terjedt el a török kék szőlő, amiből komoly haszna származott a bortermelőknek. A török világutazó, Evlia Cselebi ezt írta a gyöngyösi borról:

„...Borának nincsen párja sem Arábiában, sem

Abasár, a Szent Anna-kápolna

POLGÁR ZOLTÁN
(szöveg és kép)

Útban Abasár felé

Adsemországban, csak a Tenedosz-szigeti hasonló hozzá. Rózsaszínű, fehér és zafírhoz hasonló sárga borai vannak, melyeket hosszúkás edényekben küldöznek ajándékol megízlelés véget.”

Bél Mátyás 1730-ban járt a Mátraalján, ekkor elismerően írt a szőlővidékről. A szőlőtermelés fénykora az 1700-as évek végétől az 1800-as évek első harmadáig tartott, ekkor létesültek a ma már műemléki védettség alatt álló borházak és borpincék. Az 1890-es években a filoxérajárvány nem kímélte a mátrai szőlővidéket sem. Az itteni szőlősgazdák azonban megtalálták a vész elhárításának végleges

módját, a gyöngyösi oltóemberek országszerte híresek voltak.

Napjainkban a gyöngyösi mellett az abasári, domoszlói, nagyrédei és a visontai borok is méltán híresek. A szőlőfajták közül a hagyományos olaszrizlingen, leánykán és muscat ottonelen kívül a szürkebarát, a sauvignon blanc és a chardonnay is kiváló minőségű borokat ad.

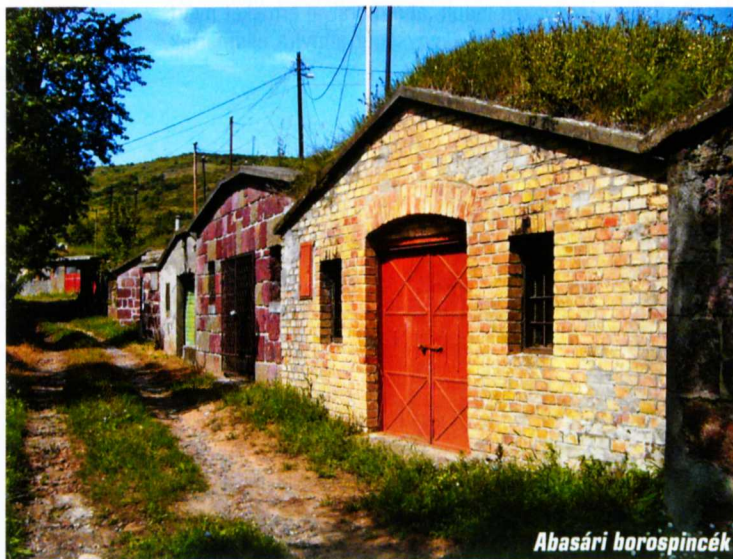
A vidéket a borkedvelők mellett a természetjárók is előszeretettel felkeresik azért, hogy az itt található értékes látnivalókat, műemlékeket megtekintsék.

ABASÁR LÁTNIVALÓI

A következőkben először a Gyöngyöstől keletre található hegyközségeket keressük fel. Gyöngyösről a buszállomástól Abasár felé indulunk a lila Mária út turistajelzésén. Rövid kaptató után felérünk a Sár-hegyre, ahonnan szép kilátás nyílik a Mátrára. Ha kigyönyörködjük magunkat, továbbmegyünk az abasári Szent Anna-kápolnáig és a mellette lévő Szent Anna-tóig.

A kápolnát 1745-ben Bossányi Gáspár építette. Az abasáriak július 26-án évszázadok óta kijárnak ide bűnbánati búcsúnapot tartani. A kápolna melletti különleges növény- és állatvilággal rendelkező Szent Anna-tó természetvédelmi terület. A Szent Anna-kápolnától a lila Mária-út jelzést követve meredek hegyoldalon ereszkedünk le Abasár főterére.

A Fő téren találjuk a Szent Péter és Szent Pál apostoloknak szentelt római katolikus templomot, a Nepomuki Szent János-szobrot és Aba Sámuel király szobrát. Aba Sámuel 1041–1044. között Magyarország harmadik királya volt, ekkor épült itt udvarháza, ami bencés monostorként működött. Napjainkban ez az államalapítás

Abasári borpincék

A Markazi-vár romja

Abasár, Aba Sámuel szobra

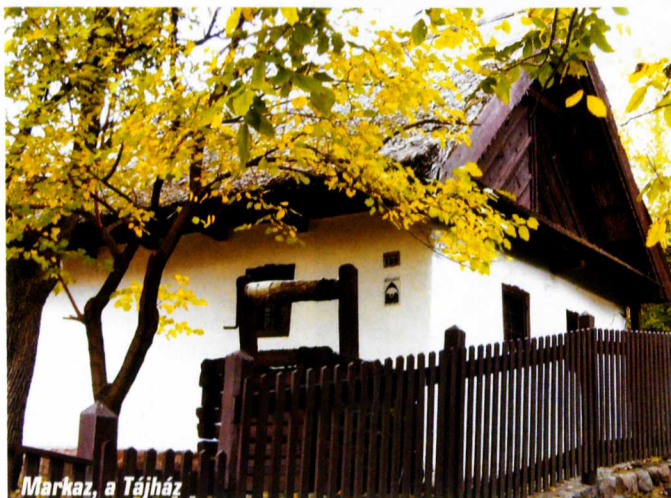
korának egyetlen ránk maradt és feltárható, bemutatható királyi udvarháza.

Abasár látnivalókban bővelkedő település, ezek közé tartozik a római katolikus templom, melynek alapjait még Szent István király rakatta le. A jelenlegi templomot az 1600-as években építették. A mennyezetén lévő festményen az látható, ahogyan Aba Sámuel behívja a bencészeket és egy bencés monostort létesít.

A Gyöngyösről Abasárra vezető út mellett, a falu bejáratánál köszönti a látogatókat a Szent János-kápolna. Április utolsó szombatján itt tartják „A szőlő és rügycsökkenés ünnepét”, melynek során mise keretében kéri a mennyei áldást a szőlőre és egyéb mezőgazdasági terményekre.

A Kapásház nevű tájház őrzi Abasár szőlőműveléshez kapcsolódó tárgyi emlékeit, valamint a századfordulós summás-kapás család életmódját. De megismerhetjük Abasár különleges népi viseletét is. A palóc stílusban épült ház 230 éves, egykor csak ilyen épületek voltak a faluban, manapság azonban ez az utolsó ilyen.

Abasáron három nagy pincesor található: a Kővágói pincesor, a Bolt-tetői pincesor és a Pincék sora. Közös jellemzőjük, hogy sziklába vájták őket, ezért egész évben állandó a hőmérsékletük. Egy hatalmas pincerendszert alkotnak a falu alatt. A Bolt-tetőn megtalálták Aba Sámuel királyi központjának maradványait, feltételezik, hogy a király sírja is a közelben van. A falu zászlósora az abasári olaszrizling, amit természetesen megkóstolhatunk a falu borozóiban.

Markaz, a Tájház

ABASÁR HÍRES BORÁSZA: HANÁK KOLOS

Nem búcsúzhatunk el Abasártól úgy, hogy ne szólnánk a faluhöz kötdő Hanák Kolosról (1851–1923.), aki a mátrai turizmus kiemelkedő személyisége volt. Jogi tanulmányainak befejezése után Gyöngyöstre költözött. Ügyvédi munkája mellett barátaival és ismerőseivel gyakran járta a Máttra hegyeit-völgyeit, közben azon tanakodtak, hogy mit tehetnének a térség idegenforgalmának fellendítéséért. Hanák a turizmus fejlesztését tartotta a legfontosabb eszköznek.

A bakancsos turizmus mátrai kibontakozásának érdekében 1887-ben megalakította a Magyarországi Kárpát Egyesület Máttra Osztályát, a mai Magyarország első turistaegyesületét. A Máttra Osztály tevékeny munkát végzett a Mátrában, felépítették az első mátrai kilátót a Sás-tó mellett, és elkészült a kékesi kilátótorony is.

Hanák Kolos 1888-ban megírta a „Mátrai kalauzt”, ami Magyarország első turista-útmutatója volt. Hirdetett és szervezett túrákat, az első „nagy túra” a Bene–Kékes–Parád útvonalon haladt. 1891-ben kiléptek a Kárpát Egyesületből, majd létrehozták a Magyar Turista Egyesület Máttrai Osztályát, s még ebben az évben felfestették a mátrai turistautak jelzéseit.

Hanák Kolos 1880-ban abasári földeket vásárolt, ahol szőlészeti mintagazdaságot alakított ki. A gazdaságában pincéket vájtattak, s kitanulta a borászat mesterségét is. Borversenyeken indult, ahol boraival érmekeket nyert. Borászati tevékenységét annyira elismerték,

hogy a Magyar Szőlősgazdák Országos Egyesületének igazgatóságába is beválasztották. A filoxéra idején tanfolyamon tanította a sári szőlősgazdáknak az oltványszőlő termesztését és a magasművelést, közben napszámot fizetett a tanulás idejére.

Az országos hírnévnek örvendő jogász-turista-borász 1923-ban távozott az élők sorából, de emlékét napjainkban sokfelé őrzik. Abasár is hálás szívvel gondol egykori szőlész-borászára, ezt tükrözi a Hanák Kolos Könyvtár és Községi Ház elnevezése és a Községházán lévő emléktábla. A természetjárók sem feledkeztek meg a neves turistáról, a gyöngyösi Hanák Kolos Turistaegyesület immár 30 éve jelkesedik mátrai teljesítménytúrák rendezésében.

Markaz, a Szent Korona-emlékmű

MARKAZ ÉKESSÉGE A SZENT KORONA-EMLEKMŰ

Abasárról a Mária úton indulunk tovább. Egy órányi gyaloglás után érünk Markaz széléhez, ahonnan a Fő utcán sétálunk a falu központjába. A település első birtokosai a Kompoltiak voltak, ők építették 1270 körül a 460 méter magas Vár-bércen álló, ma már csak romjaiban létező várat. A török hódoltság után a falu elnéptelenedett, az újraneépítés az 1740-es években történt, ekkor szlovák családokat hívtak a kihalt faluba – a hajdani ősök leszármazottai ma is Markaz lakói.

A falu látképét uralja a római katolikus templom, amely 1910-ben épült a hirtelen leomlott régi istenháza helyén. Az új templom Markaz szimbólumává vált, bármerről közelítjük meg a falut, rögtön megakad a szemünk rajta.

A vele szemben lévő Kézművesházban valamikor egy módos gazda lakott, családja

Kisnána, a Szlovák Tájház

kihalásával az önkormányzat megvásárolta az épületet. A Kézművesház helyiségeiben a kádár mesterség eszközei kerülnek bemutatásra, az egykori istállóban az állattartás, a pincében a szőlészet és borászat népi eszközeit tekinthetjük meg.

Ettől a bemutatóhelytől pár száz méterre található a Tájház, melyet 1870 körül építettek. Itt a hajdani életmód jellemző tárgyait tanulmányozhatjuk, így például bölcstöt, vetett ágyat, rokkát, szövőszéket és konyhafelszerelési eszközöket.

A régi falu központjának egyik fontos közléstítménye volt a meleg víví tó télen-nyáron 16 fokos vízzel. Az asszonyok egykor itt sulykolták a szennyest, közben folyt a pletykázkodás. A mosáson kívül itt fürödtek a gyerekek, és itt mártóztak meg a poros testű cséplőmunkások is.

Markaz legújabb látványossága a Szent István parkban felállított Szent Korona-émlékmű, amelyet 2007-ben avattak fel a Szent István-napi falunapon. Az emlékmű központi szikláját bronzból készült Szent Korona díszíti, körülötte kőbe faragott csodaszarvas, táltos, griffes és turulus ábrázolások a szkíta, hun, avar és a honfoglalás kori magyarság kialakulását szimbolizálják.

Ha Markazon járunk, érdemes felkeresni a Markazi-vár maradványait, melyet a falu központjából induló zöld L turistajelzéssel érhetünk el. A várat a Kompolti-család építette az 1270-es években, fénykorát 1421-ig, a család kihalásáig élte. Katonai jelentősége nem volt, tulajdonosai pihenés és vadászat céljára használták. A bő félóra gyaloglással elérhető váromtól szép kilátás nyílik az egész környékre.

A mátrai borvidék egyik legjobb fekvésű területe a markazi. A táj jellegének megfelelően olyan kiváló fehérborok készülnek itt, mint az olaszrizling, a csereszegi fűszeres és a chardonnay. A fehérborok mellett tájjellegű, karakteres vörösborokat is termelnek, így például kékfrankost és cabernet-t.

DOMOSZLÓI MUSKOTÁLY ÉS LÁNGOS

Markazról továbbindulva a látványos Markazi-víztározó partján vezet a Mária út turistajelzése Domoszló felé. A Závopa-patak völgyében elterülő Domoszló Árpád-kori település. Nevét Aba Sámuel fiáról, az Aba nemzetséghez tartozó

Domoszló hercegről kapta. Domoszló herceg a későbbi Kompolti-család őse volt, leszármazottai 1522-ig birtokolták a falut. A török uralom végére elnéptelenedett a település, majd a 18. század elején szlovák betelepülők érkeztek.

A domoszlóiak életében mindig meghatározó volt a szőlőművelés, erre utal Domoszló címere is, melyben leveles szőlőfürt látható. Vályi András „Magyarországnak leírása” című, 1799-ben kiadott művében Domoszlóról ez áll: „s jó bortermő szőlői, a' Gyöngyösi szőlő hegyek is közel lévén, jó módgyak van a' pénz keresetre...”

Domoszló zászlobora a muskotály, ami a híres domoszlói lángossal nagyon jó párosítás. Domoszlón nemcsak kiváló borokat kóstolhatunk, hanem látnivalókat is találunk. A török időkben lerombolt ősi templom helyén a 18. században építették a dombon álló barokk Szent Demeter-templomot. Szent Demeter a falu védőszentje, képmása a Szent Koronán is megtalálható. A falu főterén 1996-ban alakították ki a Millecentenáriumi emlékparkot, ahol Árpád és a hét vezér emlékére kopjafát emeltek.

Kisnánai borok

Domoszlótól északra található a tatárjárás után épült Oroszlán vára, ami egykor a Kompoltiak ősi fészke volt. A 602 méter magasságban található Oroszlán-várnak mára csak csekély romjai maradtak. Domoszlóról a piros sáv turistajelzést követve, bő másfél óra

Kilátás a Kisnánai-várból

gyaloglás után érünk az egykori vár romjaihoz.

Innen visszatérve a faluba, a Mária út jelzését követve indulunk Kisnána felé, ahová egy jó óra gyaloglás után érünk.

A KISNÁNAI-VÁRAT A KOMPOLTIÁK ÉPÍTTÉK

Kisnána a Mátraalja többi településéhez hasonlóan az Aba nemzetség birtoka volt. A nemzetséghez tartozott a Kompolti-család, ők építették a csendes kis faluban a Kisnánai-várat, ami a magyar nemesi rezidenciák egyik legszebb emléke. Szerkezete hűen tükrözi az akkori főúri életkörülményeket: palota, kápolna, lakó- és gazdasági épületek falgyűrűvel körülvéve.

A törökök Kisnánát is lerombolták – a romos várat az 1960-as években állították helyre. Legszebb része a gótikus, nyolcszögletű templomtorny, aminek egykori szentélyében Kompolti László faragott, gótikus sírköve látható. A kaputorony tetejéről, a kilátóteraszról csodálatos panoráma tárul a szemünk elé. A vár alatti pincében bortrezort találunk, mellette egy többcélú rendezvényterem nyílt. Érdekesek a várban található kronoszópok, segítségükkel megnézhetjük, hogy milyen lehetett az építmény a régmúlt időkben.

A bejáratnál megtekinthetjük az 1880 körül épült Szlovák Tájházat, amit a várromok régészeti feltárásakor restauráltak. Az épület berendezési tárgyai a korabeli életvitelt mutatják be: szabadkéményes konyha tüzelőpadkával, ágygal, a hátsó szobában csonkakúp alakú kemence ülépadkával. A lakberendezést a kisnánai szlovákok által az 1900-as évek elején használt tárgyakból állították össze. A Kossuth utca elején található műemlék kovácsműhely kőből készült, cseréptetős, döngölt padlójú épület. Itt eredeti szerszámok és fűjtatót láthatunk.

Kisnána a mátrai borvidék legkeletibb része. Boraik a borvidék sajátosságait, ízvilágát tükrözik, kínálatukban a zamatos fehérbor, a gyümölcsös, friss rozé és a könnyed vörösbor is megtalálható. Kisnánán régi hagyományt elevenítenek fel a május végi Orbán-napi borünnepel.

A Kisnánai-vár

Abasár, Hanák Kólos emléktáblája